

ПЕДАГАГІЧНАЯ І НАВУКОВАЯ СПАДЧЫНА ЯКУБА КОЛАСА

Н.І. КУРАКЕВІЧ

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
вул. П. Броўкі, 6, г. Мінск, 220013, Рэспубліка Беларусь
kurakevich@bsuir.by*

У гады развіцця нацыянальнай савецкай дзяржаўнасці адбывалася станаўленне педагагічнай навукі, праводзілася навукова-даследчая работа. З'явіліся першыя даследаванні беларускіх вучоных па праблемах тэоры выхавання, гісторыі педагагікі, палітэхнізацыі школы. Закладваліся навуковыя асновы беларускага савецкага мова- і літаратурназнаўства. Калектывамі вучоных і метадыстаў праводзілася актыўная работа па распрацоўцы навуковых асноў зместу адукацыі.

Ключавыя словы: педагагічная навука, сістэма адукацыі, распрацоўка метадыкі, вучэбныя дапаможнікі, вышэйшая школа.

Актыўная педагагічная і навуковая дзейнасць Якуба Коласа (К.М. Міцкевіч) разгарнулася ў час станаўлення сістэмы савецкай адукацыі. Ён быў уключаны ў склад навукова-тэрміналагічнай камісіі ў Акадэмічным цэнтры Наркамсветы ССРБ. У пачатку 1922 г. на базе гэтай камісіі быў заснаваны Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт), правадзейным членам якога выбіраецца Якуб Колас [1]. Пры яго ўдзеле распрацоўвалася навуковая тэрміналогія па ўсіх прадметах школьнай праграмы, праводзілася работа па збору твораў вуснай народнай творчасці. Якуб Колас быў актыўным удзельнікам Першай беларускай акадэмічнай канферэнцыі, прысвечанай рэформе беларускага правапісу і алфавіту.

Адначасова з навукова-даследчай дзейнасцю ў Інбелкульце Якуб Колас уключыўся ў актыўную педагагічную работу. З 1 верасня 1922 г. ён стаў выкладаць метадыку роднай мовы ў Мінскім педагагічным тэхнікуме. Летам 1923 г. па даручэнню Наркамсветы выступаў у Слуцку з лекцыямі па граматыцы і метадыцы выкладання беларускай мовы на настаўніцкіх палітыка-педагагічных курсах. Праграма курсаў прадугледжвала агульнаадукацыйную і метадычную падрыхтоўку. Якуб Колас выкарыстаў курсы не толькі для метадычнай вучобы настаўнікаў, але і для таго, каб высветліць, у якіх умовах знаходзяцца школы. Прааналізаваўшы сачыненні слухачоў курсаў, якія пісалі пра цяжкія ўмовы работы вясковых школ, ён адразу ж пасля заканчэння работы курсаў выказаў сваё ўражанне пра становішча школ на Слуцчыне. Адзначаючы добрую арганізацыю курсавой падрыхтоўкі (на курсах навучалася 157 настаўнікаў), Якуб Колас звяртаў увагу грамадскасці на неабходнасць паляпшэння матэрыяльнага становішча настаўнікаў і ўмацавання V матэрыяльнай базы спустошаных за гады гаспадарання акупантаў школ.

Якуб Колас адстойваў права беларускіх дзяцей вучыцца на роднай мове. У свой час К.Д. Ушыньскі ў артыкуле "Роднае слова" пісаў пра тое, што, пакуль жыве мова народа, да-туль жыве і сам народ. Навучанне ж на роднай мове ажыццяўляецца значна лягчэй, чым на любой іншай.

Аднак галоўны клопат Якуба Коласа як педагога і вучонага заключаўся ў тым, каб узяць на належны ўзровень выкладанне беларускай мовы і літаратуры. Пачынаючы з кастрычніка 1923 г. і да 17 студзеня 1926 г. Якуб Колас працаваў выкладчыкам беларускай мовы на педагагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пастановай Нар-

камасветы БССР ў красавіку 1925 г. ён адначасова быў зацверджаны выкладчыкам вышэйшых курсаў беларусазнаўства, выступаў з лекцыямі перад студэнтамі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, Мсціслаўскага педагагічнага тэхнікума, а таксама перад настаўнікамі ў Калінінскай і Аршанскай акругах.

Частыя сустрэчы са студэнтамі, выкладчыцкая работа на вышэйшых курсах беларусазнаўства, непасрэдны абмен думкамі з настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры ўзбагацілі метадычную сістэму Якуба Коласа, стымулявалі да творчага асэнсавання заканамернасцей працэсу авалодання роднай мовай [2].

У пачатку 1920-х гадоў школы ў БССР пераходзілі да выкладання ўсіх прадметаў на беларускай мове. Настаўнікі адчувалі вострую нястачу падручнікаў і метадычнай літаратуры. Якуб Колас, які працаваў у той час выкладчыкам метадыкі беларускай мовы ў Мінскім Белпедтэхнікуме, вырашыў дапамагчы настаўнікам пачатковых школ і студэнтам педагагічных тэхнікумаў.

Абапіраючыся на багаты асабісты вопыт педагагічнай працы і на прагрэсіўныя тэндэнцыі ў развіцці савецкай метадыкі, Якуб Колас выдаў у 1926 г. кнігу для настаўнікаў пачатковай школы "Метадыка роднае мовы". У кнізе шырока выкарыстаны працы рускіх метадыстаў, агляду якіх прысвечаны спецыяльны раздзел. У прадмове да "Метадыкі" аўтар тлумачыў, што ў кнізе прапануюцца такія метады навучання, якія найбольш задаволяць густ настаўніка, "каб, выбраўшы адпаведны метады, ён мог карыстацца ім у сваёй практычнай рабоце". Якуб Колас лічыў, што на працягу навучання ў пачатковай школе вучань павінен навучыцца чытаць і пісаць, авалодаць неабходным мінімумам ведаў па граматыцы і развіць здольнасці вуснай мовы. Ён зусім правільна вызначыў месца роднай мовы сярод іншых прадметаў у школе і ўказаў, што родная мова мае агульнаадукацыйнае, выхаваўчае і практычнае значэнне. Умелае карыстанне ёю для выказвання ўласных думак - канчатковая мэта навучання роднай мовы. Якім жа метадам трэба карыстацца пры навучанні грамаце? - ставіць ён пытанне і адказвае: "Найлепшым метадам лічыцца той, які найскарэй, найпрасцей, найлягчэй, найразумней вядзе да мэты" [3]. Аўтар "Метадыкі роднай мовы" накіроўвае ўвагу настаўніка на самастойны выбар метадаў навучання, а не на той, што навязвалі школе некаторыя "метадысты".

Непасрэдная педагагічная дзейнасць Якуба Коласа працягвалася прыкладна да пачатку 1929 г., аднак апошні год ён ужо не працаваў у якасці выкладчыка метадыкі роднай мовы, а часцей выступаў як лектар на сустрэчах са студэнтамі і настаўнікамі. Ён у навуковапедагагічнай дзейнасці з кожным годам усё больш надаваў перавагу праблемам навукі; пашыраў дыяпазон культурна-асветніцкай, арганізацыйна-педагагічнай і грамадскай дзейнасці.

26 кастрычніка 1929 г. на пасяджэнні акадэмічнага савета Якуб Колас выбіраецца віцэ-прэзідэнтам і членам прэзідыума Беларускай акадэміі навук.

Метадычныя і навуковыя распрацоўкі Коласа не страцілі сваёй актуальнасці і сёння.

Спіс літаратуры

1. Інстытут Беларускай культуры. Акад. навук Беларусі. Ін-т гісторыі: "Навука і тэхніка". -1993.
2. *Германовіч І.* Многіх блаславіў у літаратуру // Роднае слова. 1992. №7-8.
3. *Міцкевіч К.М.* Метадыка роднай мовы. Мінск: Дзярж. выд. Беларусі, 1926.
4. Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917-1945) / Пад. рэд.: Г.Р. Сянькевіч, Л.П. Лыча, А.Г. Андрэевай. Мінск: Нар. асвета, 1993.